УДК 330.341 doi: 10.20998/2519-4461.2019.1.96

С.О. ВАСИЛЬЦОВА, А.Л. АРЕСТОВА, А.А. ОНІЩЕНКО

АКТУАЛЬНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В статті розглянуто існуючі підходи до визначення категорій “інвестиційної діяльності” та “інвестиційного портфеля”; було проаналізовано переваги і недоліки цих підходів та наведено найбільш повні і оптимальні, на думку автора, тлумачення категорій, що розглядаються. Також пропонується спосіб організації взаємодії інвестиційної та інноваційної діяльності у підприємництві. Автором створено універсальний та ефективний механізм реалізації інвестиційно-інноваційного процесу підприємства, який слід використовувати при розробці стратегічної політики будь-якого підприємства. В процесі дослідження було проаналізовано сучасний стан інноваційної та інвестиційної діяльності в Україні. В результаті проведеного дослідження було виявлено явні недоліки інвестиційно-інноваційного політики на вітчизняних підприємствах та встановлено причини їх виникнення. Сучасна інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств представлена лише на початковому етапі свого розвитку, потребує збільшення державної участі як фінансового, так і організаційного характеру. Напрями розширення фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств мають бути максимально диверсифікованими як з погляду механізмів реалізації, так і з позицій пошуку відповідних джерел ресурсів. З огляду на це важливим є визначення умов та обмежень, які впливають на вибір джерел фінансування інноваційної діяльності, що може бути предметом подальших досліджень. Щодо реалізації інвестиційно-інноваційного процесу в Україні, то спостерігається дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень і впровадження інноваційних розробок. Результат розвитку інноваційної діяльності в Україні недостатньо високий, і ступінь його впровадження на підприємствах незначний. Впровадження інвестиційно-інноваційного процесу є необхідним і ефективним інструментом в підприємницькій діяльності, оскільки стимулює розвиток фірм, і в наслідок - цього досягається бажаний економічний (або ж соціальний) ефект. Цей процес, як правило, охоплює дві складні категорії: інвестиції та інновації. Саме їх безпосередня взаємодія у підприємництві дає змогу активно розширювати виробництво, збільшувати прибуток, оновлювати основні засоби тощо.

Ключові слова: проект, портфель проектів, інновації, модель, показники, підприємство.

С.А. ВАСИЛЬЦОВА, А.Л. АРЕСТОВА, А.А. ОНИЩЕНКО

АКТУАЛЬНОСТЬ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

В статье рассмотрены существующие подходы к определению категорий "инвестиционной деятельности" и "инвестиционного портфеля"; были проанализированы преимущества и недостатки этих подходов и приведены наиболее полные и оптимальные, по мнению автора, толкование категорий, которые рассматриваются. Также предлагается способ организации взаимодействия инвестиционной и инновационной деятельности в предпринимательстве. Автором создан универсальный и эффективный механизм реализации инвестиционно-инновационного процесса предприятия, следует использовать при разработке стратегической политики любого предприятия.В процессе исследования было проанализировано современное состояние инновационной и инвестиционной деятельности в Украине. В результате проведенного исследования было выявлено явные недостатки инвестиционно-инновационного политики на отечественных предприятиях и установлены причины их возникновения. Современная инвестиционно-инновационная деятельность предприятий представлена лишь на начальном этапе своего развития, требует увеличения государственного участия как финансового, так и организационного характера. Направления расширения финансового обеспечения инновационной деятельности предприятий должны быть максимально диверсифицированными как с точки зрения механизмов реализации, так и с позиций поиска соответствующих источников ресурсов. Учитывая это, важным является определение условий и ограничений, влияющих на выбор источников финансирования инновационной деятельности, которая может быть предметом дальнейших исследований. Что касается, инвестиционно-инновационного процесса в Украине, то наблюдается дефицит финансовых ресурсов для обеспечения научных исследований и внедрение инновационных разработок. Результат развития инновационной деятельности в Украине недостаточно высок, и степень его внедрения на предприятиях незначительный. Внедрение инвестиционно-инновационного процесса является необходимым и эффективным инструментом в предпринимательской деятельности, поскольку стимулирует развитие фирм, и в результате - этого достигается желаемый экономический (или социальный) эффект. Этот процесс, как правило, охватывает две сложные категории инвестиции и инновации. Именно их непосредственное взаимодействие в предпринимательстве позволяет активно расширять производство, увеличивать прибыль, обновлять основные средства и тому подобное.

Ключевые слова: проект, портфель проектов, инновации, модель, показатели, предприятие.

S.O. VASILTSOVA, A.L. ARESTOVA, A.A. ONISCHENKO

ACTUALITY OF INVESTMENT-INNOVATION PROCESSES AT THE MODERN STAGE OF ECONOMIC DEVELOPMENT

The article examines existing approaches to defining the categories of "investment activity" and "investment portfolio"; The advantages and disadvantages of these approaches have been analyzed and the most complete and optimal, in the author's opinion, interpretation of the categories under consideration are given. A method of organizing the interaction of investment and innovation activities in entrepreneurship is also proposed. The author has created a universal and effective mechanism for implementing the investment-innovation process of an enterprise, which should be used in the development of strategic policy of any enterprise. The current state of innovation and investment activity in Ukraine was analyzed in the course of the research. The research revealed clear deficiencies in investment and innovation policy at domestic enterprises and identified the causes of their occurrence. Modern investment-innovation activity of enterprises is presented only at the initial stage of its development, requires an increase of state participation of both financial and organizational character. The directions of expansion of financial support of innovative activity of enterprises should be maximally diversified both from the point of view of the mechanisms of implementation and from the point of view of finding the appropriate sources of resources. Against this background, it is important to identify the conditions and constraints that affect the choice of sources of funding for innovation, which may be the subject of further research. With regard to the implementation of the investment-innovation process in Ukraine, there is a shortage of financial resources to support research and implementation of innovative developments. The result of the innovation activity development in Ukraine is not high enough and the degree of its implementation at the enterprises is insignificant. The introduction of the investment-innovation

© С.О. Васильцова, А.Л. Арестова, А.А. Оніщенко, 2019

process is a necessary and effective tool in entrepreneurial activity, because it stimulates the development of firms, and as a consequence - this achieves the desired economic (or social) effect. This process typically covers two complex categories: investment and innovation. It is their direct interaction in entrepreneurship that enables them to actively expand production, increase profits, upgrade fixed assets and more.
Keywords: project, project portfolio, innovations, model, indicators, enterprise.

Вступ. Нині, працюючи в умовах рецесії, вітчизняні промислові компанії, які здатні створювати ефективні інноваційні розробки, потребують підтримки з боку науковців, зокрема, у питанні розробки належного методичного інструментарію управління ПРІІП, здійснення впливу на керований портфель з метою ефективного й оптимального використання інвестиційних коштів і досягнення цілей прибутковості портфеля та бізнес-цілей кожного проекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз й узагальнення публікацій [1, 2, 3, 4] за даною проблематикою дозволили зробити висновок про те, що існуючі методичні підходи до оцінювання інноваційних проектів та розміру майбутнього портфелю з точки зору потреб 2видко лікв недостатньо розроблені як у теоретичному, так і в практичному аспектах, про що свідчить відсутність єдиного визначення процесу формування портфеля проектів та обґрунтування єдиної послідовності етапів, критеріїв та принципів його формування, методичних рекомендацій щодо 2видко лік, які б комплексно враховували як кількісні, так і якісні характеристики проектів з точки зору потреб підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо процесу оцінювання інноваційно – інвестиційних процессів в україні.

Результати дослідження. Перш ніж перейти до дослідження процесів формування ПРІІП, необхідно окреслити теоретичні положення щодо явищ, які безпосередньо впливають на якість формування портфелів. [5, 6] Серед них: принципи формування ПРІІП, критерії відбору проектів до ПРІІП, явища ризиків проектів та їх взаємної корелятивності, які зумовлюють необхідність диверсифікації портфеля [7, 8].

Практична реалізація інвестицій є важливою складовою інвестиційної діяльності будь-якого підприємства. Поняття «інвестиційна діяльність» також досліджувалося та тлумачилося багатьма вченими. Вчений Растяпін А.В. розглядає інвестиційну діяльність як реалізацію окремих проектів [8]. Інші автори [6] вважають, що інвестиційна діяльність складається з двох взаємопов'язаних процесів: залучення ресурсів та їх ефективного розміщення і перерозподілу. Треба зазначити, що таке визначення має і недолік – воно не враховує категорію часу, не встановлює зв'язків між інвестиціями в минулому та отриманням поточного прибутку.

Інвестиційна діяльність подекуди розглядається як процес, що охоплює планування обсягу інвестицій, оцінку привабливості та фінансову підтримку проектів, створення інформаційної бази щодо нових технологій, оцінку інноваційної активності та створення привабливого інвестиційного клімату [4] тощо. Викладене вище визначення характеризує інвестиційну діяльність частково, беручи до уваги лише стадію планування, обмежуючи при цьому інші аспекти та сторони.

У міжнародній практиці поняття «інвестиційна діяльність» розглядається як процес вкладення ресурсів (благ, майнових та інтелектуальних цінностей) з метою отримання прибутку в майбутньому [2].

Спираючись на визначення П. Массе, можна виділити три аспекти, характерні для інвестиційних процесів:

а) діяльність суб'єкта, який працює (робить вкладення) на користь майбутнього споживання за рахунок поточного споживання;

б) ціна обміну вартості (інвестиційної суми), за якої суб'єкт вбачає свій зиск та погоджується на інвестиційний внесок;

в) ідентифікація об'єкта, що слугуватиме для підтримки та нарощування вартості вкладених грошей протягом визначеного часу.

Щоб до кінця визначити логіку інвестиційної діяльності, треба розглянути склад її суб'єктів: принципово учасників інвестиційної діяльності може бути не менше двох. Акт інвестування (інвестиційну діяльність) потрібно розглядати:

а) з точки зору суб'єкта бізнесу (іншого суб'єкта), який реалізує інвестиційний проект, формуючи активи для подальшого виробництва;

б) з точки зору інвестора – утримувача фінансового капіталу.

Між учасниками існує ринок: галузевий, фінансовий або інший локальний ринковий простір, роль якого полягає у:

- передачі інформації про потребу в інвестиціях;
- забезпеченні ефективного розподілу вільних ресурсів;
- забезпеченні спрямування ресурсів у продуктивні та перспективні проекти.

Ефективний ринок є найкращим організатором, який визначає поведінку економічних суб'єктів: виробників у пошуках ресурсів, інвесторів у пошуках прибуткових вкладень своїх заощаджень.

Таке масштабне трактування не дозволяє погодитися з економістом Дреботом Н.П., який розкриває сутність інвестиційної діяльності як комплекс узгоджених дій персоналу підприємства, спрямованих на обґрунтування та реалізацію інвестицій відповідно до стратегії його розвитку [8].

Узагальнимо основні моменти, що характеризують інвестиційну діяльність:

- основою інвестиційної діяльності є процес інвестування;
- інвестиційна діяльність має забезпечувати (бізнесу, підприємству тощо) зростання прибутку або інший економічний чи соціальний ефект, процес отримання якого може бути тривалим у часі;

- інвестиційний процес підприємств (корпорацій тощо) як діяльність, відмінна від основної, має вестися у проектному форматі.

Таким чином, невід'ємною складовою процесу інвестування є інвестиційний проект. Розглядаючи наведені тлумачення, бачимо, що визначення аналізованого терміна потребує доопрацювання. Зустрічаються, на наш погляд, і недостатньо коректні тлумачення:

- під проектом розуміють його формалізований опис [5];
- дефініцію подають занадто звужено [7].

Зважаючи на вітчизняні економічні традиції з тлумаченням проекту як певної комплексної документальної розробки, що містять моделі, алгоритми, обчислення та інші документовані проробки, можна погодитися лише із застереженням, що таке тлумачення є другорядним, похідним від головного концепту. Власне, частина авторів [8] та словників подає тлумачення відповідно як багатозначне.

На думку автора [3], ближче всіх до коректного визначення головного концепту терміна «інвестиційний проект» стоїть формулювання Щукіна Б. М: «Проект (за контекстом – інвестиційний, прим. Авторів) є організаційною формою реалізації процесу інвестування».

Таке тлумачення є чітким, лаконічним та не потребує додаткових логічних включень.

У світовій практиці інвестиційний проект розуміється переважно як комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей в умовах лімітованих фінансових, часових та інших ресурсів [7]. Наведене визначення також видається коректним, несуперечливим та застосовним у вітчизняній економічній практиці.

Від стратегічних цілей та ринкової політики компанії залежить її інвестиційна стратегія та структура інвестиційного портфеля. Останніми роками в економічній літературі все частіше зустрічаються такі поняття як «портфель інвестиційних проектів», «портфель реальних інвестиційних проектів», «портфель реальних інвестицій». Деякі автори, не вбачаючи принципової різниці між поняттями «портфель реальних інвестицій» та «портфель фінансових інвестицій», ототожнюють їх, твердячи, що вкладення у фінансові й реальні інвестиції можуть бути включені до одного портфеля та, відповідно, ними можна управляти однаковими методами. Таким чином, щодо терміна «інвестиційний портфель» також має місце проблема нечіткої термінології.

Наприклад, науковці Маковєєв П. С. та Шарко Н. В. у своїх роботах [7] під інвестиційним портфелем розуміють сукупність цінних паперів, що належить фізичній або юридичній особі та виступає як єдиний об'єкт управління. Вітчизняний економіст Пересада А. А. портфель реальних інвестиційних проектів розглядає як певний підвид інвестиційного портфеля, який може формуватися окремими суб'єктами інвестиційної діяльності: корпораціями та компаніями, інвестиційними фондами [4]. Таке визначення потрібно визнати звуженим, воно розглядає виключно портфель інвестицій у фінансові інструменти.

Між тим для вітчизняного економічного простору дослідження економічного змісту поняття «портфель реальних інвестицій» є значно актуальнішим з огляду на низку причин:

а) загальну нерозвиненість ринку фінансових інструментів;

б) відсутність достатньої кількості корпорацій, чиї цінні папери відповідали б можливостям вільного ринкового обігу;

в) відсутність дрібних інвесторів (платоспроможного населення), зацікавлених у формуванні власного інвестиційного портфеля або навіть у купівлі окремих цінних паперів;

і найголовніше:

г) нагальну необхідність утримання та подальшого підвищення індустріалізації економіки країни як єдинного засібу, що також дозволяє сподіватися на підвищення рівня життя українського суспільства.

Російський економіст Шеремет А. Д., розглядаючи інвестиційний портфель, включає до його структури портфель реальних інвестицій (проектів) та портфель фінансових інвестицій [4]. Таке широке тлумачення є обґрунтованим, адже термін «інвестиційний портфель» має неоднозначні характеристики. Під інвестиційним портфелем можуть розумітися:

а) сукупність реальних, тобто таких, що належать реальному сектору економіки – промислових, сільськогосподарських, сировинних тощо – проектів. Такий портфель є спрямованим на розвиток і зростання ефективності відповідної діяльності, яка покликана забезпечити матеріальні потреби людства;

б) сукупність проектів, спрямованих на забезпечення нематеріальних потреб суспільства, які, проте, є життєво важливими. До таких портфелів та проектів належить:

- діяльність з відновлення природних ресурсів – лісів, водоймищ, тваринного світу та інших об'єктів ноосфери в цілому;
- діяльність, спрямована на підтримку певних прошарків суспільства;
- інша діяльність, що не передбачає прямого матеріального зиску і спрямована на розвиток духовності суспільства;

в) портфель фінансових інструментів, спрямований на отримання доходу, зміцнення становища особи (підприємства, фізичної особи тощо) на певному ринку, на участь в управлінській діяльності підприємств та Зви.

Слід зазначити, що відмінною аподиктичною особливістю портфеля реальних інвестицій є той загальний синергетичний ефект, який він створює своїм існуванням по відношенню до особи (компанії, корпорації тощо), що є власником портфеля. Синергетичний вплив діяльності з реалізації проектів ефективного портфеля є неоціненно більшим від

вартості кожного окремого проекту. Є самоочевидним, що відносно портфеля фінансових інструментів синергетичний вплив не може бути проявленим через відсутність об'єкта для синергетичного впливу – спільної робочої зони, виробничого простору тощо. Швидкозмінні інструменти портфеля цінних паперів є здатними виключно заробляти гроші, не здійснюючи розвитку портфеля шляхом іншим, ніж просте приростання його вартості, не нарощуючи творчого потенціалу. На відміну від портфеля цінних паперів, портфель реальних інвестицій призначений забезпечувати розвиток компанії, виводити виробництво на якісно новий рівень, створювати нові робочі місця.

Висновки. Формування ефективного портфеля вимагає від компанії тривалого часу у зв'язку з виконанням великих обсягів роботи з техніко-економічного обґрунтування проектів та аналізу їх економічної ефективності. Крім того, потребується попередній аналіз ринку, прискіпливе вивчення альтернативних варіантів вкладення коштів. Аналітична робота є необхідною для того, щоб компанія могла залучити до власного портфеля, поруч з довгостроковими й швидко ліквідним проектами, достатню кількість високоприбуткових проектів зі 4видко ліквідним продуктом.

Ми вважаємо, що запровадження інвестиційно-інноваційного процесу є необхідним і ефективним інструментом в підприємницькій діяльності, оскільки стимулює розвиток фірм, і в наслідок - цього досягається бажаний економічний (або ж соціальний) ефект. Цей процес, як правило, охоплює дві складні категорії: інвестиції та інновації. Саме їх безпосередня взаємодія у підприємництві дає змогу активно розширювати виробництво, збільшувати прибуток, оновлювати основні засоби тощо.

В результаті проведення даного дослідження було запропоновано уточнені визначення даних категорій, що, в свою чергу, дасть змогу звузити коло дискусій щодо поданої проблеми і забезпечить можливість вченим переорієнтувати увагу на пошук ефективних інструментів управління інвестиційно-інноваційним процесом.

Список літератури

1. Джералд И. Кендалл, *Современные методы управления портфелями проектов и офис управления проектами. Максимизация ROI* ; пер с англ. / [под общ. редакцией Е. В. Колосовой, А. В. Цветкова] / Джералд И. Кендалл, Стивен К. Роллинз. - М. : ЗОА ПМСОФТ, 2004. - 576 с.
2. Товб А. С *Управление проектами: стандарты, методы.* /А.С. Товб, Г.Л. Ципес - М.: ЗАО «Олимп—Бизнес», 2003. — 240 с.
3. Полозова Т.В. *Інвестиційно-інноваційна діяльність промислових підприємств на регіональному рівні* / Т.В. Полозова, Р.Г. Майстро // *Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць.* – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – Т.IV, Випуск 249 - С.1578-1583.
4. Арчибальд Р. *Управление высокотехнологичными программами и проектами.* / Р. Арчибальд - М.: Компания АйТи; ДМК Пресс, 2010. – 464с.
5. Морозов Ю. П. Инновационный менеджмент : учебное пособие для вузов / Морозов Ю. П. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. - 446 с.
6. Никонова И. А. Анализ инвестиционных проектов в условиях высокой инфляции / Никонова И. А. // *Финансы.* – 1994. – № 6. – С. 14-16.
7. Мертенс А. В. *Инвестиции: курс лекций по современной финансовой теории* / Мертенс А. В. - К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. - 786 с.
8. Шухман М. Є. Влияние мотивации на выбор инвестиционных решений: *матеріали міжнародної науково-практичної конференції* / Донецьк : ДНУЕТ, Інститут обліку і фінансів, 2007. – С. 145-149.

References

1. Dzherald I. Kendall, *Sovremennye metody upravleniya portfelyami proektov i ofis upravleniya proektami. Maksimizaciya ROI* [Modern methods of project portfolio management and project management office. Maximize ROI] . Moskov, ZOA PMSOFT, 2004. - 576 p.
2. Tovb A. S *Upravlenie proektami: standarty, metody.* [Project Management: Standards, Methods] Moskov, ZAO «Olimp – Biznes», 2003. 240 p.
3. Polozova T.V. Investicijno-innovacijna diyalnist promislovih pidpriyemstv na regionalnomu rivni [T.V. Polozova, R.G. Majstro Investment and Innovation Industrialization at Regional Regions] *Ekonomika: problemi teoriyi ta praktiki: Zbirnik naukovih prac*. [Economy: problems and theory of practice]. 2009. – no.IV. pp.1578-1583.
4. Archibald R. *Upravlenie vysokotehnologichnymi programmami i proektami.* [Management of high-tech programs and projects] Moskov. Kompaniya AjTi; DMK Press, 2010. 464p.
5. Morozov Yu. P. *Innovacionnyj menedzhment : uchebnoe posobie dlya vuzov* [Innovation Management: A Textbook for High Schools]. Moskov. YuNITI-DANA, 2000. 446 p.
6. Nikonova I. A. Analiz investicionnyh proektov v usloviyah vysokoj inflyacii [Nikonova I. A. Analysis of investment projects in high inflation] Finansy [Finance]. 1994. no 6. pp. 14-16.
7. Mertens A. V. *Investicii: kurs lekcij po sovremennoj finansovoj teorii* [Investments: lecture course on modern financial theory] Kiev. Kievskoe investicionnoe agentstvo, 1997. 786 p.
8. Shuhman M. Ye. Vliyanie motivacii na vybor investicionnyh reshenij [The influence of motivation on the choice of investment decisions]. Doneck . DNUET, Institut obliku i finansiv [DNUET, Institute of the region and finance]. 2007. pp. 145-149.

Надійшла (received) 15.04.2019

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Васильцова Світлана Олександрівна (***Васильцова Светлана Александровна, Vasyltsova Svitlana Oleksandrivna*** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і маркетингу; м. Харків,Україна; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3750-9922;e-mail: svetifom@gmail.com

Оніщенко Аліна Андріївна (***Онищенко Алина Андреевна***, Onischenko Alina Andriivna – магістр, НТУ «ХПІ»; м. Харків,Україна

Арестова Анастасія Леонідовна (***Арестова Анастасия Леонидовна, Arestova Anastasiya Leonidovna*** – магістр, НТУ «ХПІ»; м. Харків,Україна